

Universiteit Utrecht
Master Psychologie, Sociale Psychologie

Thesis (37.5 ECTS)
en
Stageverslag (7.5 ECTS)

De ongeremde mens als sociaal dier, zoekend naar gelijken.

-

De neiging van ongeremde mensen om zich met gelijken te affiliëren en afstand te houden tot autoriteit en personen uit andere groepen.

Sebastian VandeVondele
0368849
10-06-2011

Onder begeleiding van prof. dr. Kees van den Bos

Tweede beoordelaar: prof. dr. Henk Aarts

Samenvatting

In het werk van Le Bon (1896/2001) wordt gesuggereerd dat mensen zich in groepen primitief, barbaars en ongeremd gedragen. Ondanks de negatieve toepassing van het begrip ongeremdheid, biedt recente literatuur de nodige voorbeelden van positief sociaal gedrag van ongeremde mensen. Met dit onderzoek wordt getracht na te gaan wat ongeremde individuen gemeen hebben. Op basis van bevindingen in recent onderzoek naar ongeremdheid wordt de verwachting getoetst of het klopt dat ongeremde mensen aan de ene kant de neiging hebben om zich te affiliëren met hun gelijken en mensen uit hun eigen groep, maar zij aan de andere kant afstand zullen houden tot een autoriteit en mensen uit een andere groep. De bevindingen van de twee experimenten bieden ondersteuning voor deze verwachtingen en verschaffen daardoor een verdere nuancering voor het begrip ongeremdheid.

Een vraag die in de sociale psychologie veelvuldig naar voren komt is met wie wij ons als mens graag affiliëren. Van oorsprong lijkt de mens in ieder geval in grote mate de hang naar gezelschap te zoeken. Het feit dat wij altijd in groepen hebben geleefd ondersteunt dit beeld van de mens als sociaal dier. Lidmaatschap van groepen heeft ons op vele vlakken doen ontwikkelen en efficiënter laten samenwerken. Dat wij tegenwoordig nog steeds en in grote mate onze krachten bundelen in bedrijven, politieke partijen en verenigingen geeft aan dat de mens grote voordelen ziet in het vormen van groepen.

Toch zijn er theorieën die stellen dat groepslidmaatschap niet louter voordelen biedt aan het individu. Zo geeft Le Bon (1896/2001) in zijn klassieke studie naar groepsgedrag de opvatting weer dat wanneer individuen zich begeven in een groep, zij hun intellectuele vermogens in zekere mate kwijtraken en de neiging krijgen om zich primitief of barbaars te gedragen. Volgens deze theorie zal de mens zich in een dergelijke massasituatie conformeren aan de minst intelligente personen binnen een groep en zich ook minder kritisch opstellen ten opzichte van het uitgevoerde gedrag. Het individu lijkt op die manier in feite op te gaan in de massa, waarbij de massa een gezamenlijke en uniforme identiteit krijgt met primitieve eigenschappen. In dergelijke situaties ervaren mensen vervolgens minder remmingen, omdat onderdeel van de groep zijn hen ook een bepaalde mate van anonimiteit verschaft.

De conclusie dat mensen zich in groepen ongeremd kunnen gedragen wordt niet alleen gemaakt in de voorgaande theorie. Doordat mensen zich bij groepsgedrag weinig geremd lijken te voelen door sociale evaluatie van omstanders, wordt dezelfde koppeling tussen groepen en ongeremdheid ook regelmatig door de media gemaakt. Hierbij kan onder meer gedacht worden aan situaties waarbij baldadig gedrag van voetbalsupporters en demonstranten voorkomt. Een ander gegeven is dat wetenschappelijk onderzoek aantoonde dat mensen zich niet alleen in groepen ongeremd kunnen voelen, maar ook bij individueel gebruik van internet. Suler (2004) geeft bijvoorbeeld aan dat mensen zich bij gebruik van internet vrijer blijken te voelen, waardoor zij dingen zeggen en doen die zij in het echte leven niet zouden durven. Deze uitingen van ongeremdheid zorgen ervoor dat mensen zich eerder geneigd kunnen voelen om

zich van grof taalgebruik te bedienen, anderen scherp te bekritisieren en zelfs eerder in staat kunnen zijn om dreigmails te versturen.

Ongeremdheid in een ander licht

Tot zover is in onderzoek en door de media ongeremdheid gekoppeld aan asociaal, onbehoorlijk en primitief gedrag. Uit recent onderzoek naar ongeremdheid blijkt echter dat opgepast moet worden met het geven van deze negatieve kwalificeringen, aangezien ongeremdheid ook voor positieve gedragingen kan zorgen (zie onder andere Van den Bos, Müller & Van Bussel, 2009; Van den Bos e.a., in druk). In het kader van deze recente ontwikkelingen blijkt enige nuancering noodzakelijk.

Voordat ingegaan wordt op het meest recente onderzoek naar ongeremdheid, is het verhelderend om in te gaan op wat het begrip ongeremdheid precies inhoudt en welke wetenschappelijke grondslag aan dit begrip gegeven is. Carver en White (1994) hebben met Gray (1981) onder anderen het concept (publieke) ongeremdheid voor het eerst geprobeerd inzichtelijk te maken met hun werk. In deze theorieën wordt uitgegaan van gedrag dat het gevolg is van twee systemen die gedrag activeren of inhiberen. Daarbij wordt enerzijds het Behavioral Activation System (BAS) onderscheiden, waarbij motivatie, doelen en positieve gevoelens centraal staan in gedrag. Bij activering van dit systeem zal een persoon eerder geneigd zijn tot het uitvoeren van gedrag waarbij beloning en een betere gemoedstoestand verkregen kunnen worden. Anderzijds wordt het Behavioral Inhibition System (BIS) onderscheiden, waarbij met name het ontwijken van gedrag dat negatieve gevolgen kan hebben centraal staat. Bij activering van dit systeem zullen mensen daarom geneigd zijn straffen of negatieve gevoelens zoals schaamte te ontwijken. Het verband met ongeremdheid wordt in deze theorieën gemaakt doordat wanneer mensen een verminderde mate van activiteit op het BIS hebben, zij zich vervolgens impulsiever en met minder remmingen zullen gedragen (Avila, 2001; Carver, 2005).

De ongeremde mens als sociaal wezen

Zoals gezegd blijkt uit recent onderzoek dat er ook positieve kanten te benoemen zijn bij ongeremdheid. Zo blijkt uit onderzoek van Van den Bos e.a. (2009) dat wanneer mensen herinnerd worden aan een situatie waarin zij ongeremd gedrag vertoonden, zij vaker en sneller te hulp schieten in noodsituaties in vergelijking met mensen die niet herinnerd worden aan een dergelijke situatie. Het doen herinneren aan een ongeremde situatie werd bij de proefpersonen met succes bereikt door hen drie open vragen te stellen, waarin werd gevraagd om een situatie te benoemen waarin zij geen remmingen voelden, of zij wilden beschrijven hoe zij zich hierin gedroegen, en tot slot welke emoties zij hierbij voelden. Uit recente literatuur blijkt dit een goede manipulatie om de ongeremde situatie goed voor de geest te kunnen halen en hierdoor bij deze mensen een verlaging van de activiteit op het BIS te creëren (zie onder andere Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema & Van den Ham, 2005; Van Prooijen, Van den Bos & Wilke, 2002).

Laatstgenoemde uitkomst biedt een perspectief waarin de ongeremde mens neergezet kan worden als een socialer wezen dan eerder gedacht, hetgeen eveneens ondersteund wordt door recente bevindingen van Van den Bos e.a. (in druk). In dit onderzoek werden verscheidene experimenten behandeld die als overeenkomst hadden dat ongeremde personen een onterechte overbetaling eerder weigerden en hier ook minder plezier aan bleken te beleven in vergelijking met geremde personen. Wanneer een persoon zich ongeremder voelt, zal deze zich klaarblijkelijk bewuster worden van de consequenties van het aannemen van de overbetaling. In het onderzoek was een consequentie onder andere dat een overbetaling resulteerde in een verminderde beloning voor een andere proefpersoon. Hierdoor kan wederom gesuggereerd worden dat ongeremde personen eerder sociaal gedrag vertonen, aangezien de verminderde beloning van een andere proefpersoon als onrechtvaardig gezien werd.

De conclusies van voorgaande onderzoeken geven stof tot nadenken. De ongeremde mens lijkt zich immers meer genoodzaakt te voelen tot het uitvoeren van sociaal gedrag ten faveure van mensen die hulp nodig hebben of achtergesteld zijn. Ook zou gesteld kunnen worden dat ongeremde mensen minder willen conformeren en meer uit de pas durven te lopen dan geremde

mensen, aangezien de besproken onterechte overbetaling geweigerd werd. De ongeremde mens blijkt dus niet bang om ergens tegenin te gaan. Deze gedachte lijkt een plausibele op basis van de ontwikkeling in literatuur naar ongeremdheid en werd ook gemaakt door Bommel  (2010). In zijn onderzoek wordt het klassieke experiment van Asch (1952/1956) herhaald, en wordt gekeken naar een verschil tussen ongeremde en geremde personen. In het klassieke Asch experiment bleek dat wanneer door enkele ogenschijnlijke deelnemers, die in feite bij het onderzoek hoorden, als eerst foute antwoorden werden gegeven op tamelijk eenvoudige taken, deelnemers deze antwoorden over het algemeen overnamen. Deze klassieke studie gaf een typisch voorbeeld van het conformisme van de mens aan groepen. Bommel  (2010) verwachtte in zijn replicatie van dit experiment dan ook dat ongeremde personen zich juist minder snel zouden conformeren dan geremde personen. Na analyse bleek verrassend genoeg juist het omgekeerde te gebeuren: ongeremde personen conformeerden zich bij onjuiste antwoorden die gegeven waren door de andere deelnemers juist vaker aan deze antwoorden dan geremde personen.

Affiliatiegedrag van het ongeremde individu

In lijn met voorgaande conclusies uit recente literatuur over de zoektocht naar de identiteit van de ongeremde mens, zou men kunnen redeneren dat ongeremde mensen inderdaad socialer lijken te zijn, maar op basis van de bevindingen van Bommel  (2010) zou gesteld kunnen worden dat zij ook meer affiliatiegedrag vertonen. Door de literatuur heen valt namelijk keer op keer op dat ongeremde mensen steeds iets willen doen voor hun 'gelijken' of mensen uit hun eigen groep. Ongeremde mensen vertonen eerder hulpgedrag, komen op voor een andere deelnemer die minder geld zou krijgen en geven vaker dezelfde, maar foute antwoorden als andere deelnemers aan een experiment. In deze lijn van redeneren zou daarom gesteld kunnen worden dat de identiteit van de ongeremde mens zich kenmerkt door de drang naar affiliatie met mensen uit hun eigen groep.

Als teruggegrepen wordt naar Le Bon (1896/2001), die stelde dat mensen in groepen ongeremd zijn en primitief gedrag vertonen, kan hier tot op zekere hoogte mee ingestemd worden. Het gedrag van ongeremde mensen kan namelijk

wel als primitief gekarakteriseerd worden, in het licht van recent onderzoek kan deze karakterisering uitgelegd worden als de ongeremde mens als sociaal dier, zoekend naar gelijken. De lading die met primitiviteit mee werd gegeven zou daarom enigszins positiever van aard mogen zijn wanneer recente ontwikkelingen in onderzoek naar ongeremdheid mee worden genomen.

Reacties op autoriteit

Dat de ongeremde mens een voorkeur lijkt te hebben voor personen uit de eigen groep, blijkt ook uit onderzoek van Jenner (2010), waarin een zelfde soort situatie met een onterechte overbetaling is gecreëerd als in Van den Bos e.a. (in druk). In het onderzoek wordt de nadruk gelegd op de wederkerigheidrelatie die door de deelnemer aan het onderzoek wordt aangegaan met de proefleider of autoriteit. Deelnemers in dit onderzoek kregen vooraf te horen dat zij drie euro zouden ontvangen voor deelname. Na afloop van het onderzoek werd hen door de proefleider echter vier euro aangeboden voor alle gedane moeite, de proefleider vertelde de deelnemer hierbij dat de volgende deelnemer wel een euro minder zou krijgen. De overbetaling wordt daardoor in feite door de proefleider uitgelegd als blijk van waardering, waardoor de relatie tussen de proefleider en deelnemer kan worden uitgelegd als een wederkerigheidrelatie. De uitkomst van het onderzoek laat echter zien dat wanneer een persoon met eerdergenoemde manipulatie ongeremd wordt gemaakt, deze persoon eerder de overbetaling zal weigeren in vergelijking met een persoon met een neutrale manipulatie. Deze uitkomst is interessant, want hieruit kan niet alleen geconcludeerd worden dat ongeremde personen socialer blijken te worden zoals hiervoor gesteld werd, ook kan gesuggereerd worden dat zij in opkomst komen tegen een autoriteit die hen extra wil belonen. In deze situatie lijkt de band tussen deelnemer en een (nog niet bekende) andere deelnemer voor de deelnemer namelijk van groter belang dan de 'wederkerigheidband' met de proefleider. Deze lijn van redeneren moet met voorzichtigheid behandeld worden, maar de suggestie biedt wel een extra kader van waaruit de affilatievoorkeuren van ongeremde mensen benaderd kunnen worden.

Huidig onderzoek

Het huidige onderzoek heeft als doel om achter het motief van de ongeremde mens te komen. Naar aanleiding van de lijn van redeneren zal getracht worden om affiliatiegedrag van ongeremde mensen in kaart te brengen. De centrale vraag hierbij zal zijn of het klopt dat ongeremde mensen inderdaad meer affiliatiegedrag of zelfs affiliatiedrang hebben met hun gelijken. In navolging van de laatstgenoemde uitkomsten zal hierbij ook getracht worden te controleren of de suggestie klopt dat ongeremde individuen zich wanneer zij de keuze hebben eerder zullen affiliëren met een gelijke dan met een autoriteit. In Experiment 1 zal deze eerste verwachting getoetst worden. Vervolgens zal in Experiment 2 op zoek gegaan worden naar het antwoord op de vraag of de affiliatievoorkeur voor een persoon van de eigen groep ook per definitie zorgt voor een afkeuring van personen van een andere groep. Dit zal getoetst worden door een persoon uit een gelijke status *ingroup* te vergelijken met een persoon uit een gelijke status *outgroup*.

Experiment 1

Bij het zoeken naar affiliatiegedrag van ongeremde mensen zal in Experiment 1 onderzocht worden of in navolging van het onderzoek van Jenner (2010) geconcludeerd kan worden dat ongeremde mensen zich het liefst affiliëren met een gelijke andere persoon, ten koste van een autoriteit. In dit eerste experiment wordt daarom verwacht dat een ongeremde persoon eerder fysieke en psychologische toenadering zal zoeken tot een gelijke andere of *peer* dan tot een autoriteit. Door de fysieke en psychologische toenadering te meten wordt getracht om een goed beeld te vormen van de voorkeur die een ongeremd persoon heeft voor de *peer* of autoriteit.

Methode

Deelnemers en ontwerp

Zestig deelnemers (17 mannen en 43 vrouwen) werden geworven op de Universiteit Utrecht en werden op willekeurige wijze verdeeld over de twee condities (saillantie: ongeremd vs. neutraal) van het 1-factor design. De

deelnemers kregen ieder 3 euro voor deelname aan het onderzoek. De leeftijd van de deelnemers varieerde van 18 tot 27 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 21.27 jaar ($SD = 2.18$).

Procedure en materiaal

Studenten aan de Universiteit Utrecht werden uitgenodigd in het laboratorium om deel te nemen aan een experiment dat zou gaan over samenwerking. Bij aankomst werden zij door de proefleider op de hoogte gebracht van het feit dat het onderzoek uit twee delen zou gaan bestaan. Het eerste onderdeel zou bestaan uit het invullen van een vragenlijst, terwijl het tweede onderdeel zou bestaan uit een samenwerkingstaak. De deelnemende proefpersoon werd verteld dat deze taak samen met de proefleider en een medestudent volbracht zou gaan worden. Van die laatste zou de proefpersoon tijdens het eerste gedeelte een zelf geschreven tekst te lezen krijgen, bij wijze van kennismaking. De genoemde medestudent was eigenlijk niet aanwezig bij het onderzoek, maar het was de bedoeling dat de proefpersoon dit wel dacht. In totaal zou het onderzoek ongeveer 20 minuten in beslag nemen en zou er 3 euro mee verdiend worden.

Na deze korte inleiding werd de proefpersoon naar een aparte ruimte geleid, waar de eerste vragenlijst ingevuld werd. Met deze vragenlijst werd in kaart gebracht welke Sociale Waarde Oriëntatie (SWO) een persoon bezat, onder te verdelen in pro-sociaal, individualistisch, of competitief (Van Lange, Otten, De Bruin & Joireman, 1997). In de vragenlijst moest iedere keer gekozen worden voor een verdeling van aantal punten, waarbij de proefpersoon een deel van de punten kreeg en een andere in te beelden deelnemer het overige deel. Als voorbeeld waren bijvoorbeeld de hiernavolgende verdelingen te zien, waaruit de proefpersoon een keuze moest maken. Hierin was A een voorbeeld van een competitieve SWO, B van een individualistische SWO en C van een pro-sociale SWO.

	A	B	C
Jij krijgt	480	540	480
De ander krijgt	80	280	480

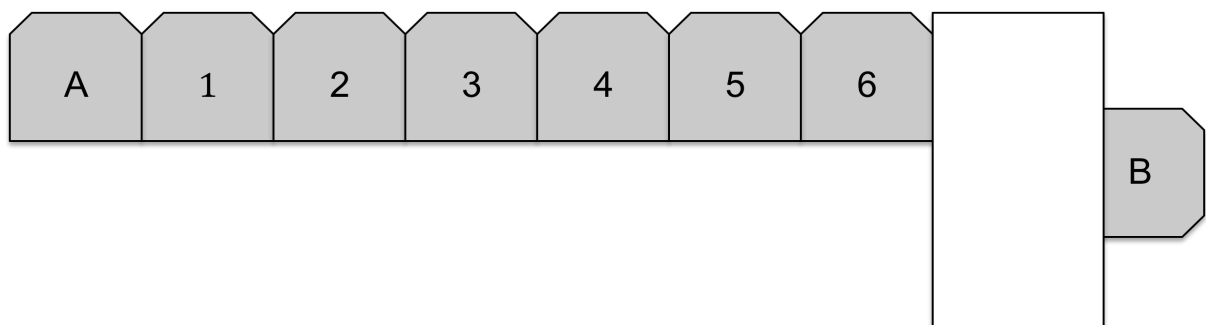
Figuur 1: Voorbeeld van puntenverdelingen bij SWO vragen, waarbij voor één van de drie opties gekozen kan worden.

Het tweede gedeelte van deze eerste vragenlijst bestond voor de ene helft van de deelnemers uit een neutrale vragenlijst (zie Bijlage 1.1) en voor de andere helft uit een vragenlijst waarin zij werden herinnerd aan een situatie waarin zij geen remmingen voelden (zie Bijlage 1.2). Naar voorbeeld van onder anderen Van den Bos e.a. (2009) werd een manipulatie gebruikt met de vragen: ‘Zou je zo kort mogelijk een situatie willen omschrijven waarin je geen remmingen voelde?’, ‘Zou je zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen?’ en ‘Zou je zo kort mogelijk willen beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde?’. In de neutrale conditie, ofwel controleconditie kreeg men de vragen: ‘Zou je zo kort mogelijk een gewone dag uit je leven willen beschrijven?’, ‘Zou je zo kort mogelijk kunnen omschrijven hoe je je gedraagt op zo’n normale dag?’ en ‘Zou je zo kort mogelijk kunnen omschrijven hoe je je voelt op zo’n normale dag?’. Deze vragen voor beide condities bleken bruikbaar om mensen in een respectievelijk ongeremde of neutrale staat te brengen, zo is gebleken uit de literatuur naar ongeremdheid.

Als laatste opdracht van het eerste onderdeel kreeg de proefpersoon een stencil met een handgeschreven tekst te lezen van de medestudent die zou deelnemen aan het onderzoek (zie Bijlage 1.3). Om de medestudent tot leven te laten komen is gekozen voor een handgeschreven tekst waarin deze zich introduceerde. Omdat de proefpersoon niet een dergelijk introductieverhaal over zichzelf moest schrijven, werd geïmpliceerd dat dit onderdeel alleen door de medestudent gemaakt hoefde te worden.

Na de beantwoording van deze vragen en het lezen van de tekst kwam de proefpersoon terug naar de proefleider, die in de gang al aan het wachten was voor de tweede ruimte die gebruikt werd voor het onderzoek. De proefleider nam de eerste vragenlijst in beslag, en vertelde vervolgens dat hij wachtte op de

medestudent van de proefpersoon, omdat die nog even naar het toilet was. De proefpersoon werd verteld dat de tweede vragenlijst alvast ingevuld kon worden in de tweede ruimte en het hierbij niet uitmaakte dat de andere persoon er nog niet was. In deze tweede ruimte was een stoelopstelling gemaakt, waarbij aan de ene kant een bureau dwars op een rij van zeven stoelen was gezet, terwijl op de uiterste stoel aan de andere kant de jas van de medestudent opgehangen was en diens tas was neergezet. De proefleider vertelde aan de proefpersoon dat de medestudent zijn spullen alvast had neergelegd en dat de proefleider zelf aan de andere kant zou gaan zitten. De proefpersoon werd vervolgens de keuze gelaten waar hij of zij wilde gaan zitten op één van de zes overgebleven stoelen. De fysieke afstand die de proefpersoon koos werd hierbij gemeten door middel van deze stoelmaat, naar voorbeeld van Studie 3 in Van den Bos, Euwema, Poortvliet en Maas (2007). Zoals in Figuur 2 te zien is, konden Stoel 1 (*stoel naast de medestudent*) tot en met 6 (*stoel naast de proefleider*) worden gekozen bij deze stoelmaat. De stoelkeuze van de proefpersoon werd opgenomen als afhankelijke variabele in het experiment. Om de proefpersoon de vragenlijst in alle rust te kunnen laten maken, vertrok de proefleider en zei terug te komen wanneer de medestudent terug kwam van het toilet.

Figuur 2: Schematische weergave van de stoelmaat zoals gebruikt in Experiment 1. Op Stoel 1 tot en met 6 kon de deelnemer plaatsnemen, terwijl op Stoel A de medestudent zou plaatsnemen en achter het bureau op Stoel B de proefleider.

De vragenlijst die de proefpersoon tijdens het wachten op de andere proefpersoon moest invullen werd ook opgenomen als afhankelijke variabele van het experiment en bestond uit vragen naar psychologische afstand tot de medestudent en proefleider. De proefpersoon kon iedere keer aangeven of een

stelling meer op de medestudent of proefleider van toepassing was. Een voorbeeld hiervan was de stelling 'Ik wil graag met deze persoon samenwerken'. Bij deze stelling kon de proefpersoon op een schaal van 1 (*proefleider*) tot 7 (*medestudent*) aangeven op wie deze stelling meer van toepassing was. Deze vragenlijst is gemodificeerd ten opzichte van de vragenlijst met 7-puntsschaal die in het onderzoek door Van den Bos e.a. (2007) werd gebruikt, waarbij de stellingen iedere keer betrekking op één persoon hadden. De vragenlijst is te vinden in Bijlage 1.4.

Na ongeveer vijf minuten kwam de proefleider weer binnen in de tweede ruimte. Deze vijf minuten waren normaal gesproken voldoende om de vragenlijst in te vullen. Bij het binnenkomen vertelde de proefleider dat er geen medestudent was die deelnam aan het experiment en dat het onderzoek ten einde was. Aan de hand van open vragen die de proefleider stelde, werd vervolgens bekeken wat de gedachte van de proefpersoon was over de ware aard van het experiment. Ten slotte werd het beloofde geld uitbetaald.

Resultaten

Per conditie is de gemiddelde stoel berekend, waarbij het verschil tussen beide condities werd getoetst met een enkelvoudige variantieanalyse. Hierbij is een significant verschil gevonden tussen beide condities, $F(1, 58) = 5.97, p < .02, \eta_p^2 = .09$. Hierbij gingen personen die in de conditie waarbij ongeremdheid saillant werd gemaakt dichter bij de medestudent zitten. Hierna volgt Tabel 1 met gemiddelden en standaarddeviaties. In deze tabel is duidelijk te zien dat personen in de experimentele conditie daadwerkelijk dichter bij de medestudent zijn gaan zitten.

Tabel 1.

Gemiddelde stoelkeuze per conditie in Experiment 1. Hier kon gekozen worden voor Stoel 1 (*naast medestudent*) tot en met 6 (*naast proefleider*).

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Ongeremd	2.07	0.83
Neutraal	2.87	1.59

Om vervolgens de andere afhankelijke variabele te toetsen die bestond uit de tweede vragenlijst, is wederom met een variatieanalyse bekeken of verschillen op de vragen in de vragenlijst gevonden konden worden, hier kwamen echter geen significante resultaten naar voren.

Met het doel om het effect dat gevonden is op stoelmaat te kunnen specificeren, is met een variatieanalyse nagegaan of het toevoegen van mensen die ofwel een pro-sociale of pro-zelf sociale waarden oriëntatie (SWO) hadden als extra onafhankelijke variabele meer duidelijkheid verschafte over de rol van deze SWO. De individualistische en competitieve SWO werden samen genomen als categorie pro-zelf. Bij zes of meer consistente antwoorden op de SWO vragen in de richting van de pro-zelf of pro-sociale oriëntatie werden mensen ingedeeld in één van beide categorieën. De gemiddelde stoelkeuze van pro-sociale en pro-zelf personen binnen de neutrale en experimentele conditie zijn berekend en opgenomen in de nu volgende Tabel 2.

Tabel 2.
Gemiddelde stoelkeuze als functie van saillantie en SWO.

	Pro-sociale SWO		Pro-zelf SWO	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Ongeremd	1.94	0.73	2.18	0.98
Neutraal	2.87	1.73	2.75	1.42

Als eerst is nagegaan of een interactie-effect zichtbaar was van SWO en conditie om te kunnen analyseren of de combinatie van deze twee onafhankelijke variabelen de stoelkeuze beïnvloedden. Uit de analyse bleek dit effect niet significant te zijn, $F(1, 52) = 0.27, p > .60, \eta_p^2 = .01$. Wel blijkt er een bepaalde lijn waar te nemen, wanneer naar Tabel 2 gekeken wordt. Zo blijken pro-sociale personen in de experimentele conditie dichter bij de medestudent te gaan zitten dan dezelfde personen in de neutrale conditie. Dit verschil bleek significant, $F(1, 52) = 4.45, p < .05, \eta_p^2 = .08$. Uit de tabel blijkt ook dat pro-zelf personen in de experimentele conditie dichter bij de medestudent gaan zitten dan dezelfde personen in de neutrale conditie. Dit verschil blijkt echter niet significant, $F(1,$

52) = 1.19, $p > .28$, $\eta_p^2 = .02$. Het verschil dat vervolgens in de tabel zichtbaar lijkt tussen personen in de experimentele conditie met een pro-sociale versus pro-zelf SWO blijkt niet significant, $F(1, 52) = 0,77$, $p > .38$, $\eta_p^2 = .01$. Het verschil tussen pro-sociale en pro-zelf personen blijkt binnen de neutrale conditie eveneens niet significant, $F(1, 52) = 0.18$, $p > .67$, $\eta_p^2 = .00$.

Experiment 2

De zoektocht naar affiliatievoorkeuren van ongeremde mensen zet zich voort in Experiment 2. In dit experiment zal onderzocht worden of ongeremde mensen in navolging van Experiment 1 daadwerkelijk een voorkeur hebben voor gelijken. In dit huidige experiment zal daarom nagegaan worden of de voorkeur voor een gelijke persoon zelfs in die mate aanwezig is dat de voorkeur voor een gelijke status persoon uit een *ingroup* sterker aanwezig is dan de voorkeur voor een gelijke status persoon uit een *outgroup*. Met een gelijke status wordt hier bedoeld dat er geen verschil meer is tussen de mate van autoriteit die de personen bezitten waaruit gekozen kan worden door proefpersonen in dit experiment. De twee personen waar een voorkeur in dit experiment voor uitgesproken kan worden zullen daarom allebei studenten zijn van twee concurrerende universiteiten. In dit geval een student van de Universiteit Utrecht (in het vervolg 'UU') en een student van de Universiteit Leiden (in het vervolg UL). Hiervan kan de eerste persoon opgevat worden als een lid van de *ingroup* van de deelnemer en de tweede persoon als een lid van de *outgroup*. In dit experiment wordt in navolging van bevindingen uit Experiment 1 verwacht dat een ongeremde persoon eerder fysieke en psychologische toenadering zal zoeken tot het lid van de *ingroup* dan een persoon in de neutrale conditie. Voorts wordt verwacht dat ongeremde personen eerder fysieke en psychologische toenadering zullen zoeken tot de student aan de UU dan de student aan de UL.

Methode

Deelnemers en ontwerp

Tachtig deelnemers (25 mannen en 55 vrouwen) werden geworven op de Universiteit Utrecht en werden op willekeurige wijze verdeeld over de vier

condities van het 2 (saillantie: ongeremd vs. neutraal) x 2 (*ingroup* vs. *outgroup*) factorieel design. Zij kregen ieder 3 euro voor deelname aan het experiment. De leeftijd van de tachtig deelnemers varieerde van 18 tot 32 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 21.6 jaar ($SD = 2.75$).

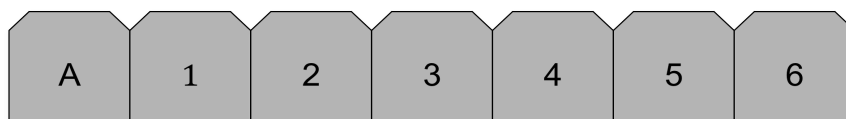
Procedure en materiaal

Studenten aan de Universiteit Utrecht werden uitgenodigd in het laboratorium om deel te nemen aan een experiment. Bij aankomst werden zij door de proefleider op de hoogte gebracht van het feit dat het onderzoek uit twee delen zou bestaan. Het eerste onderdeel zou bestaan uit het invullen van een vragenlijst. In het tweede onderdeel zou de deelnemer gekoppeld worden aan een andere deelnemer die al begonnen was aan zijn of haar eerste onderdeel. De genoemde andere deelnemer was eigenlijk niet aanwezig bij het onderzoek, maar het was de bedoeling dat de proefpersoon dit wel dacht. Tenslotte werd de deelnemer verteld dat het onderzoek ongeveer 20 minuten in beslag zou nemen en er 3 euro mee verdiend kon worden.

Na deze korte inleiding werd de proefpersoon naar een aparte ruimte geleid, waar de eerste vragenlijst ingevuld werd. Deze vragenlijst had vrijwel dezelfde inhoud als de eerste vragenlijst van het eerste experiment: een onderdeel met vragen waarbij de SWO bepaald kon worden (zie hiervoor Bijlage 2.1) en een gedeelte met vragen waarbij een normale dag beschreven moest worden (neutrale conditie) ofwel vragen waarin men aan ongeremdheid herinnerd werden (experimentele conditie). Deze vragen vormden de manipulatie voor de eerste onafhankelijke variabele, bestaande uit twee condities (zie Bijlage 2.2 en Bijlage 2.3 voor deze manipulaties). Het enige verschil met de vragenlijst van Experiment 1 was dat er deze keer niet gekozen was voor een introductietekst over de persoon waar de deelnemer aan gekoppeld zou worden. De reden om dit onderdeel eruit te laten was dat een dergelijke tekst de mening of gevoel van de deelnemer over de andere deelnemer teveel zou kunnen kleuren. In plaats van het weggelaten gedeelte werd de proefpersoon in het laatste onderdeel van de eerste vragenlijst beschreven dat hij of zij in het volgende onderdeel in een andere ruimte gekoppeld zou worden aan een andere student. Dit zou een student worden van de UU of van de UL. Dit

kan respectievelijk beschouwd worden als een lid van de *ingroup* versus een lid van de *outgroup*. Dit laatste onderdeel vormde de andere onafhankelijke variabele, die uit twee condities bestond. Voorbeelden van het laatste gedeelte van de vragenlijst zijn opgenomen in Bijlage 2.4 voor de koppeling aan een student van de UL en in Bijlage 2.5 voor de koppeling aan een student van de UU.

Na de beantwoording van de eerste vragenlijst kwam de proefpersoon terug naar de proefleider, die net als in Experiment 1 al aan het wachten was voor de tweede ruimte die gebruikt werd voor het onderzoek. De deur van deze ruimte werd op een kier gelaten, hiermee implicerend dat de proefleider eerder iemand had binnengelaten en hierop aan het wachten was. De proefleider nam de eerste vragenlijst in beslag, en vertelde dat hij wachtte op de andere deelnemer, omdat die nog even naar het toilet was. De deelnemer werd verteld dat de tweede vragenlijst alvast ingevuld kon worden in de tweede ruimte en het hierbij niet uitmaakte dat de andere persoon er nog niet was. In deze tweede ruimte was een stoelopstelling van zeven stoelen op rij gemaakt, waarbij op de verste stoel een jas hing en een tas stond. De deelnemer werd verteld dat de andere student zijn spullen daar alvast had neergelegd en dat hij of zij ergens plaats mocht nemen. Zoals in Figuur 3 te zien is, kon de deelnemer kiezen uit Stoel 1 (*stoel naast de gekoppelde student*) tot en met 6 (*stoel met de grootste afstand tot de gekoppelde student*). De fysieke afstand die de proefpersoon koos werd hierbij gemeten door middel van deze stoelmaat, wederom naar voorbeeld van Studie 3 in Van den Bos e.a. (2007). De stoelkeuze werd opgenomen als afhankelijke variabele in het experiment. Om de proefpersoon de vragenlijst in alle rust te laten maken, vertrok de proefleider en vertelde dat hij zou wachten op de gang. Wanneer de proefpersoon alsnog eerder klaar zou zijn dan dat de andere deelnemer terug zou zijn van het toilet, mocht hij of zij de ingevulde vragenlijst op de gang overhandigen aan de proefleider.

Figuur 3: Schematische weergave van de stoelmaat zoals gebruikt in Experiment 2. Op Stoel 1 tot en met 6 kon de deelnemer plaatsnemen, terwijl op Stoel A de gekoppelde student zou plaatsnemen.

De vragenlijst die de proefpersoon tijdens het wachten op de andere deelnemer moest invullen werd ook opgenomen als afhankelijke variabele van het experiment en bestond uit vragen naar psychologische afstand tot de andere student. De proefpersoon kon iedere keer op een schaal van 1 (*helemaal niet mee eens*) tot 7 (*helemaal mee eens*) aangeven of een stelling in meer of mindere mate van toepassing was op de andere deelnemer. De stellingen in deze vragenlijst waren grotendeels overgenomen uit die van het eerste experiment, maar enkele items waren hieraan toegevoegd om te meten in hoeverre de proefpersoon overeenkomsten of competitieve gevoelens ten opzichte van de andere persoon ervoer. Voor een voorbeeld van deze vragenlijst, zie Bijlage 2.6.

Wanneer de proefpersoon deze laatste vragenlijst had ingevuld, werd deze overhandigd aan de proefleider die nog op de gang aan het wachten was. Bij deze overhandiging nam de proefleider de proefpersoon nog even mee naar de tweede ruimte. Hier werd verteld dat er geen andere deelnemer van het experiment was en dat het experiment ten einde was. De proefpersoon werd vervolgens enkele open vragen gesteld, om erachter te komen of die iets doorhad van de opzet van het experiment. Gevraagd werd of de proefpersoon door heeft gehad dat er geen andere proefpersoon was, wanneer dit eventueel het geval was in het experiment, en wat de proefpersoon dacht dat onderzocht werd. Ten slotte werd het beloofde geld uitbetaald.

Resultaten

Per conditie is wederom de gemiddelde stoel berekend, waarbij het verschil tussen de condities is getoetst met een variatieanalyse. Bij deze analyse is geen significant hoofdeffect gevonden van de universiteit waar de mededeelnemer op zat (UU of UL), $F(1, 76) = 1.94$, $p > .16$, $\eta_p^2 = .02$. Ook werd geen significant hoofdeffect gevonden van saillantie (ongeremd of neutraal), $F(1, 76) = 0.42$, $p > .51$, $\eta_p^2 = .01$.

Vervolgens werd wel een interactie-effect gevonden van de twee onafhankelijke variabelen op de stoelmaat, $F(1, 76) = 5.39$, $p < .03$, $\eta_p^2 = .07$. Dit interactie-effect geeft aan dat de plaats waar iemand is gaan zitten afhankelijk is van de combinatie van de twee onafhankelijke variabelen. Om dit interactie-effect te kunnen duiden is vervolgens getoetst op enkelvoudige hoofdeffecten.

Voor de duidelijkheid zijn in Tabel 3 en in Figuur 4 de gemiddelde waarden weergegeven met het doel de verschillen visueel te maken.

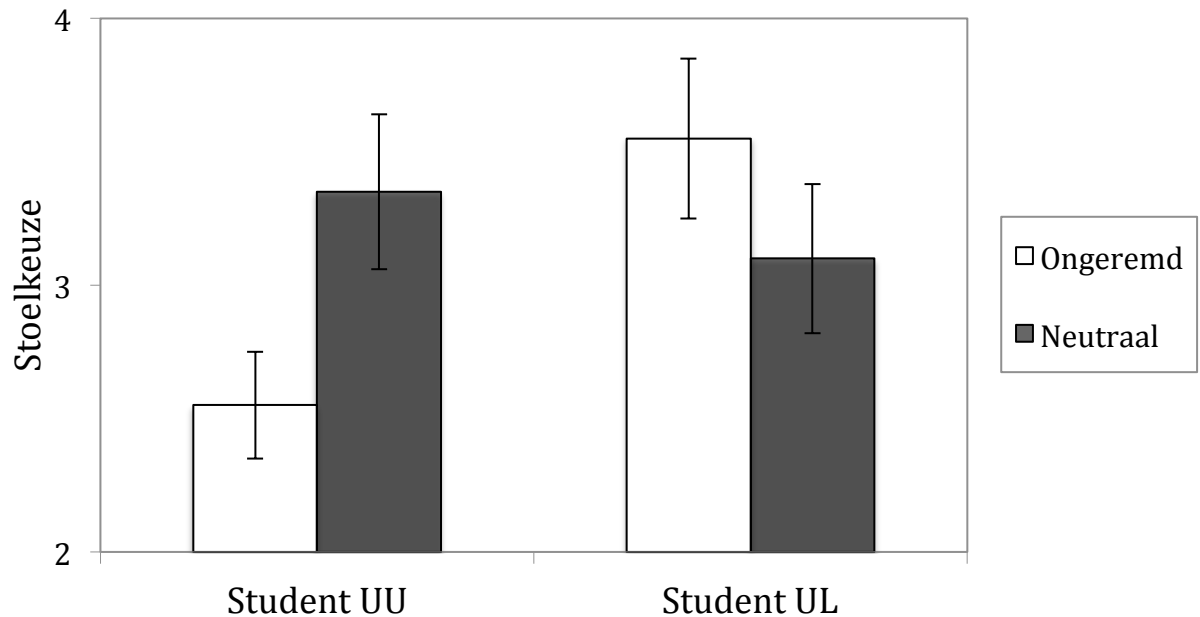
Tabel 3.

Gemiddelde stoelkeuze als functie van saillantie (ongeremd of neutraal) en gekoppelde student (student UU of student UL). Hier kon gekozen worden voor Stoel 1 (*naast gekoppelde student*) tot en met 6 (*grootste afstand tot gekoppelde student*).

	Student UU		Student UL	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Ongeremd	2.55	0.89	3.55	1.32
Neutraal	3.35	1.31	3.10	1.25

De toetsing voor enkelvoudige hoofdeffecten liet allereerst zien dat proefpersonen die dachten dat zij aan een student van de UU zouden worden gekoppeld in de experimentele conditie dichter bij die persoon gingen zitten dan in de neutrale conditie. Dit verschil bleek significant, $F(1, 76) = 4.41, p < .04, \eta_p^2 = .05$. Vervolgens valt in de tabel te zien dat proefpersonen die dachten dat zij samen aan een student aan de Universiteit Leiden werden gekoppeld in de neutrale conditie dichter bij die persoon gingen zitten dan in de experimentele conditie. Dit verschil bleek echter niet significant, $F(1, 76) = 1.40, p > .24, \eta_p^2 = .02$.

Wat verder opvalt in de tabel is dat proefpersonen in de experimentele conditie dichter bij de student aan de UU gingen zitten dan bij de student aan de UL. Dit verschil bleek significant, $F(1, 76) = 6.89, p < .02, \eta_p^2 = .08$. In de tabel lijkt de persoon in de neutrale conditie dichter bij de UL student te gaan zitten in vergelijking met de UU student. Dit verschil bleek niet significant, $F(1, 76) = 0.43, p > .51, \eta_p^2 = .01$.

Figuur 4. Gemiddelde fysieke afstand die gezocht is door deelnemers tot studenten van de Universiteit Utrecht of Universiteit Leiden wanneer zij zijn herinnerd aan ongeremd gedrag of neutraal gedrag. De standaardfouten zijn hierbij weergegeven door middel van foutbalken.

Algemene discussie

De beschreven resultaten laten zien dat ongeremde personen meer fysieke toenadering zoeken tot hun gelijken of *peers* in vergelijking met neutraal gestemde mensen die niet herinnerd werden aan een ongeremde situatie. In beide experimenten blijkt deze algemene waarneming een stabiele basis te hebben. Dit is in lijn met de verwachtingen die op voorhand waren opgesteld.

In het eerste experiment bleek dat zowel ongeremde als neutraal gestemde personen dicht bij hun medestudent waren gaan zitten en op grotere afstand van hun proefleider, zoals te zien was in de gemiddelde stoelkeuze van beide groepen. Van deze personen bleken de ongeremde personen significant dicht bij de *peer* te gaan zitten dan de neutraal gestemde personen. De fysieke toenadering tot deze gelijke bleek daarom bij ongeremde mensen het grootst, hetgeen in overeenstemming is met de verwachting die bij Experiment 1 is opgesteld. Voorts lieten nadere analyses zien dat zowel pro-zelf als pro-sociaal georiënteerde personen op de SWO in ongeremde staat significant dicht bij de *peer* waren gaan zitten in vergelijking met deze personen in neutrale staat.

Vooralsnog laat dit geen duidelijk verschil zien tussen pro-zelf en pro-sociale personen in het kader van affiliatievoorkeuren.

In tegenstelling tot wat verwacht werd bij Experiment 1, worden in het eerste experiment geen significante uitkomsten of trends gevonden op de psychologische afstandsmaat. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat proefpersonen met een expliciete meetvorm zoals een vragenlijst hun spontane gevoel niet goed weer kunnen geven. Met een stoelmaat kan een reactie op basis van affiliatievoorkeur spontaner plaatsvinden, aangezien personen hier minder lang over kunnen nadenken vanwege het verrassingseffect van het keuzemoment. Los van voorgaande uitleg zou ook gesteld kunnen worden dat een vragenlijst meer hypothetisch van aard is, terwijl een stoelmaat een duidelijke praktische uitslag geeft. Ook hierom zou de stoelmaat de meest 'echte' reactie op kunnen leveren.

Uit de resultaten van Experiment 2 blijkt dat ongeremde personen een affiliatievoorkeur hebben voor personen van hun eigen universiteit. Dit kan opgevat worden als een voortzetting van de uitkomsten van het eerste experiment gezien de voorkeur van ongeremde personen voor een gelijke. De resultaten lieten als eerst een interactie-effect zien, dat aangeeft dat de combinatie van saillantie en het soort gekoppelde student samen een invloed uitoefenen op de affiliatievoorkeur. Deze invloed bestond eruit dat ongeremde personen significant dichterbij zijn gaan zitten bij personen van hun eigen universiteit in vergelijking met neutraal gestemde personen. Verder bleek dat ongeremde personen significant dichterbij een persoon van hun eigen universiteit zijn gaan zitten in vergelijking met hun fysieke afstand van de student van de UL. Deze uitkomsten laten zien dat de ongeremde personen enerzijds een voorkeur hebben voor hun gelijken, maar anderzijds enige vorm van afwijzing lijken te hebben ten opzichte van personen van een concurrerende universiteit. Het interessante hieraan is dat een dergelijke uitkomst ook in Experiment 1 waarneembaar was, al was hierbij door het 1-factor design niet te duiden of de voorkeur voor een medestudent ook wees op een afkeer van de autoriteit. In Experiment 2 wordt duidelijk dat de affiliatievoorkeur van ongeremde personen wel in deze richting uit te leggen valt. Deze uitkomsten van Experiment 2 zijn volgens de gestelde verwachtingen.

Wederom niet volgens de gestelde verwachtingen waren de uitkomsten op de psychologische afstandsmaat. Na Experiment 2 was het vertrouwen in deze meetmethode enigszins afgenomen, maar was desondanks voor het gebruik ervan gekozen om te kunnen bepalen of geen zaken over het hoofd werden gezien. De uitkomsten van het tweede experiment laten geen significante resultaten of trends zien op deze maat. Voor deze uitkomst zijn de verklaringen zoals gegeven bij Experiment 1 mogelijk wederom van toepassing.

Uit beide experimenten blijkt duidelijk dat de ongeremde mens een sterke affiliatievoorkeur heeft. In dit onderzoek is geprobeerd deze voorkeur in kaart te brengen. Duidelijk is geworden dat ongeremde mensen een neiging hebben om fysieke toenadering te zoeken tot gelijken en meer fysieke afstand houden van personen die geen lid zijn van hun groep. In Experiment 1 werd dit duidelijk door de fysieke toenadering die werd gezocht tot de medestudent en de grotere fysieke afstand tot de autoriteit. De affiliatievoorkeur voor een gelijke kon hier uit geconcludeerd worden, maar de afkeur van de autoriteit was niet zeker. Door de bevindingen in Experiment 2 heeft deze afkeur meer onderbouwing gekregen, omdat duidelijk werd dat naast de fysieke toenadering die wederom werd gezocht tot een gelijke, ook duidelijk een grotere fysieke afstand werd genomen van personen uit een *outgroup*, in dit geval een concurrerende universiteit.

Op basis van de genoemde resultaten kan gesteld worden dat dit onderzoek grote gevolgen heeft voor de zoektocht naar de identiteit van de ongeremde mens. Alles duidt er namelijk op dat in tegenstelling tot het beeld van Le Bon (1896/2001) van de ongeremde mens als een primitief en asociaal wezen, de ongeremde mens juist als een sociaal dier, zoekend naar gelijken gezien kan worden. Ongereemde personen zijn niet alleen socialer en hebben een grotere voorkeur voor hun eigen groepsleden, zij lijken daarnaast minder neiging tot affiliatie met een autoriteit en personen uit een andere groep te hebben. Dit laatste zou zelfs uitgelegd kunnen worden door te stellen dat ongeremde personen minder neiging zouden kunnen voelen tot het halen van een 'wit voetje' bij de baas en te heulen met de vijand. De ongeremde mens lijkt daarentegen een sterke voorkeur voor de eigen groep te voelen en lijkt ook uit te gaan van de kracht van deze groep. Door deze uitkomsten wordt de identiteit van de ongeremde mens steeds duidelijker en vanwege het feit dat in voorgaande

literatuur niet eerder duidelijk naar voren is gekomen wat ongeremde personen bindt, biedt dit onderzoek een nuttige en niet te onderschatten aanvulling op de literatuur naar ongeremdheid.

Het huidige onderzoek impliceert dat nuancering noodzakelijk is bij het categoriseren van de ongeremde mens als een primitief en asociaal individu. Het hebben van geen of minder remmingen doet mensen wellicht teruggaan naar hun primitieve zelf, maar kan er juist voor zorgen dat een sterke groepsgeest geboren wordt. Vanwege dit feit zou ongeremdheid een goede staat kunnen zijn bij het vormen van groepen en het onderhouden van sociale relaties. Binnen teams in organisaties kan ongeremdheid zorgen voor de extra binding die nodig kan zijn om succes te bereiken en prettige samenwerking mogelijk te maken. Dit zijn enkele mogelijkheden waarbij de mens als ongeremd wezen niet per definitie negatieve gedragingen tentoon hoeft te spreiden.

Vanwege het feit dat niet met zekerheid gesteld kan worden of in Experiment 1 de uitkomst geïnterpreteerd kan worden als ware 'afkeer' van de autoriteit, zou hier in vervolgonderzoek een licht op geworpen kunnen worden. Door het 1-factor design dat gebruikt is in het eerste experiment is het niet duidelijk of een toenadering tot een medestudent per definitie voor een verwijdering van de autoriteit vandaan zorgt. Vanwege de toevoeging van het tweede experiment kan deze lijn van redeneren weliswaar serieuzer genomen worden, hoewel voorzichtigheid is geboden. Vervolgonderzoek zou zich hierom kunnen richten op de vraag of ongeremde mensen zich ook daadwerkelijk eerder afzetten tegen autoriteit en of autoriteit door ongeremde personen als een soort 'vijand' zou kunnen worden gezien.

Voortbordurend op voorgaande mogelijkheid voor vervolgonderzoek zouden in het laatstgenoemde geval ook andere culturen, waarin autoriteit hoger of minder hoog wordt aangeslagen in een dergelijke vervolgstudie opgenomen kunnen worden. Op deze manier kan meteen inzichtelijk gemaakt worden of ongeremde mensen per cultuur verschillende begrippen kennen van hun 'vrienden' en 'vijanden'. In dat kader kan in vervolgonderzoek tevens getracht worden om te duiden in welke vorm ongeremdheid zich manifesteert in feminiene versus masculiene culturen. In onderzoek van Van den Bos, Brockner, Stein, Steiner, Van Yperen en Dekker (2010) wordt er een duidelijk verschil

onderscheiden tussen de aard van de Nederlandse feminiene cultuur aan de ene kant, die meer in het teken staat van het verzorgen van de zwakkeren, terwijl aan de andere kant de cultuur zoals die in de Verenigde Staten heerst meer masculien van aard is en daar competitie meer centraal staat. Dergelijk vervolgonderzoek zou zich erop kunnen richten of ongeremdheid een zelfde soort sociaal of misschien zelfs verzorgend effect heeft op personen uit meer masculiene culturen.

Ten slotte kan de in praktijk brengende manier van experimenteren, zoals in dit onderzoek met de gebruikte stoelmaat, alleen maar worden toegejuicht. Door gebruik van dergelijke experimenten kan impliciet en 'echt' gedrag immers het best gemeten worden. Op deze manier zal een meer authentieke reactie van proefpersonen voor de hand liggen. Zeker in de zoektocht naar de identiteit van de ongeremde mens ontkomt men er niet aan om naar gedrag te kijken in plaats van naar intentie, zoals bijvoorbeeld in de psychologische afstandsmaat.

Slotwoord

Het huidige onderzoek biedt nieuwe perspectieven op de identiteit van de ongeremde mens. In het verleden werd tamelijk ongenuanceerd en ongefundeerd gedacht en gesproken over ongeremde personen. Met dit onderzoek is geprobeerd om hier nuancering in aan te brengen. Getracht is om de identiteit van ongeremde mensen in kaart te brengen, deze zoektocht mondt uit in een verklaring voor het gedrag zoals dat in recente literatuur is gevonden bij personen in ongeremde staat. Ongereemdheid laat ons als mens misschien wel teruggaan naar onze origine, waarin wij ons het liefst in onze eigen groep begeven en wij onze groepen het liefst samenstellen op basis van gelijkheid.

Literatuur

- Asch, S. E. (1956). *Social psychology (5e druk)*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
(Het originele werk werd gepubliceerd in 1952)
- Avila, C. (2001). Distinguishing BIS-mediated and BAS-mediated disinhibition mechanisms: A comparison of disinhibition models of Gray (1981, 1987) and of Petterson and Newman (1993). *Journal of Personality and Social Psychology, 80*, 311-324.
- Bommel , J. (2010). Asch op zijn kop: Hoe ongeremdheid mensen gevoeliger maakt voor groepsdruk. *Thesis Sociale Psychologie, Universiteit Utrecht*.
- Bos, K. van den, Brockner, J., Stein, J. H., Steiner, D. D., Yperen, N. W. van, & Dekker, D. M. (2010). The psychology of voice and performance capabilities in masculine and feminine cultures and contexts. *Journal of Personality and Social Psychology, 99*, 638-648.
- Bos, K. van den, Euwema, M. C., Poortvliet, P. M., & Maas, M. (2007). Uncertainty management and social issues: Uncertainty as an important determinant of reactions to socially deviating people. *Journal of Applied Social Psychology, 37*, 1726-1756.
- Bos, K. van den, Lange, P. A. M. van, Lind, E. A., Venhoeven, L. A., Beudeker, D. A., Cramwinckel, F. M., Smulders, L. & Laan, J. van der (2011). *Disinhibition and getting more than deserved*. Manuscript ter publicatie aangeboden.
- Bos, K. van den, M ller, P. A. & Bussel, A. A. L. van (2009). Helping to overcome intervention inertia in bystander's dilemma's: Behavioral disinhibition can improve the greater good. *Journal of Experimental Social Psychology, 45*, 873-878.
- Bos, K. van den, Poortvliet, P. M., Maas, M., Miedema, J., & Ham, E.-J. van den (2005). An enquiry concerning the principles of cultural norms and values: The impact of uncertainty and mortality salience on reactions to violations and bolstering of cultural worldviews. *Journal of Experimental Social Psychology, 41*, 91-113.
- Carver, C. S. (2005). Impulse and constraint: Perspectives from personality psychology, convergence with theory in other areas, and potential for integration. *Personality and Social Psychology Review, 9*, 312-333.
- Carver, C. S., & White, T. L. (1994). Behavioral inhibition, behavioral activation,

- and affective responses to impending reward and punishment: The BIS/BAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 319–333.
- Gray, J. A. (1981). A critique of Eysenck's theory of personality. In H. J. Eysenck (Ed.), *A model of personality* (pp. 246-276). New York: Springer.
- Jenner, T. (2010). "Weet je wat, ik geef je een euro extra": De invloed van wederkerigheid bij onrechtvaardige bonussen en hoe ongeremdheid dit kan beperken. *Thesis Sociale Psychologie, Universiteit Utrecht*.
- Lange, P. A. M. van, Otten, W., Bruin, E. M. N. de, & Joireman, J. A. (1997). Development of prosocial, individualistic, and competitive orientations: Theory and preliminary evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 733-746.
- Le Bon, G. (2001). *The crowd: A study of the popular mind*. Kitchener, Canada: Batoche Books. (Het originele werk werd gepubliceerd in 1896)
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *CyberPsychology and Behavior*, 7, 321-326.
- Prooijen, J.-W. van, Bos, K. van den, & Wilke, H. A. M. (2002). Procedural justice and status: Status salience as antecedent of the fair process effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 1353–1361.

Onderdeel 1

Voor je ligt het eerste onderdeel van het onderzoek naar samenwerking. Dit eerste onderdeel bestaat uit drie taken. Het onderzoek zal in totaal ongeveer 20 minuten in beslag nemen. Lees de instructies voor deze vragenlijst alsjeblieft nauwkeurig, en vul de taken zo volledig mogelijk in.

Door middel van deze eerste vragenlijst probeer ik inzicht te krijgen in de manier waarop studenten zich in het algemeen gedragen.

Alvast hartelijk dank voor je medewerking!

Sebastian VandeVondele, Universiteit Utrecht.

Bijlage 1.1 Vragenlijst 1 voor neutrale conditie (vervolg)

Eerste taak

Voor deze taak vragen we je in te beelden dat je willekeurig bent gekoppeld aan een andere deelnemer. Je kent deze andere persoon niet en je zult hem of haar in de toekomst niet ontmoeten. Zowel jij als de ander moeten een aantal keuzes maken door steeds A, B of C te omcirkelen. De keuzes die jij maakt, leveren punten voor jou en de andere persoon op. Deze punten hebben een bepaalde waarde. Hoe hoger jouw puntenaantal, des te beter het voor jou is en des te meer punten de andere krijgt, des te beter het voor hem / haar is. Hier volgt een voorbeeldvraag:

	A	B	C
Jij krijgt	500	500	550
De ander krijgt	100	500	300

Als je in dit voorbeeld A aankruist, krijg jij 500 punten en de ander 100. Wanneer je B zou aankruisen, krijgen jullie beiden 500 punten en als je C kiest, krijg je 550 punten en de ander 300. De keuze die je maakt, is dus van invloed op het aantal punten dat jij en de ander krijgen.

Voordat je begint aan de opdracht is het belangrijk te weten dat er geen goede of foute antwoorden zijn. Omcirkel steeds de optie die jij (om wat voor reden dan ook) de beste vindt.

Bijlage 1.1 Vragenlijst 1 voor neutrale conditie (vervolg)

	A	B	C
Jij krijgt	480	540	480

De ander krijgt	80	280	480
-----------------	----	-----	-----

	A	B	C
Jij krijgt	560	500	500

De ander krijgt	300	500	100
-----------------	-----	-----	-----

	A	B	C
Jij krijgt	520	520	580

De ander krijgt	520	120	320
-----------------	-----	-----	-----

	A	B	C
Jij krijgt	500	560	490

De ander krijgt	100	300	490
-----------------	-----	-----	-----

	A	B	C
Jij krijgt	560	500	490

De ander krijgt	300	500	90
-----------------	-----	-----	----

	A	B	C
Jij krijgt	500	500	570

De ander krijgt	500	100	300
-----------------	-----	-----	-----

Bijlage 1.1 Vragenlijst 1 voor neutrale conditie (vervolg)

	A	B	C
Jij krijgt	510	560	510
De ander krijgt	510	300	110

	A	B	C
Jij krijgt	550	500	500
De ander krijgt	300	100	500

	A	B	C
Jij krijgt	480	490	540
De ander krijgt	100	490	300

Tweede taak

Het doel van deze vragen is om erachter te komen hoe mensen een normale dag uit hun leven ervaren. Dus: Hoe gedragen mensen zich op een normale dag en welke emoties voelen ze op een normale dag?

Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf op wat je als eerste te binnenschiet. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1) Zou je hieronder zo kort mogelijk een gewone dag uit je leven willen beschrijven?

2) Zou je hieronder zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedraagt op zo'n normale dag?

Bijlage 1.1 Vragenlijst 1 voor neutrale conditie (vervolg)

---

3) Wil je hieronder, zo kort mogelijk, beschrijven welke emoties je voelt op zo'n normale dag?

Derde taak

Bij deze laatste taak lees je een korte tekst die je medestudent heeft geschreven die deelneemt aan dit onderzoek. Je hoeft hierbij niks te onthouden, het is puur bedoeld als een soort kennismaking. Uiteindelijk zal je een samenwerkingstaak gaan uitvoeren met je medestudent en de proefleider.

Wanneer je verder alles volledig hebt ingevuld mag je deze vragenlijst inleveren, zodat je de korte tekst van de proefleider krijgt en kunt lezen.

Einde eerste onderdeel van het onderzoek

Tweede taak

Het doel van de volgende vragen is om erachter te komen wat voor mensen ongeremd gedrag is. Dus: Hoe gedragen mensen zich als ze zich niks van andere mensen aantrekken en welke emoties voelen ze dan?

Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf op wat je als eerste te binnenschieft. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1) Zou je hieronder zo kort mogelijk een situatie willen beschrijven waarin je geen remmingen voelde?

2) Zou je hieronder zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen?

Bijlage 1.2 Tweede taak van Vragenlijst 1 voor ongeremde conditie (vervolg)

---

3) Wil je hieronder, zo kort mogelijk, beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde?

Bijlage 1.3 Stencil met handgeschreven kennismakingstekst van medestudent, hier weergegeven als cursieve tekst

---

Derde taak

Bij deze laatste taak is het de bedoeling dat je een korte tekst schrijft die je medestudent die deelneemt aan dit onderzoek zal lezen. Schrijf hieronder kort je hobby's en dagelijkse bezigheden aan, zodat je medestudent je al een klein beetje leert kennen. Uiteindelijk zal je een samenwerkingstaak gaan uitvoeren met je medestudent en de proefleider.

Wanneer je deze korte tekst hieronder hebt gemaakt mag je de vragenlijst en dit formulier inleveren bij de proefleider.

Handgeschreven: "Mijn hobby's zijn korfballen, uitgaan, films kijken en luisteren naar muziek (o.a. klassiek, jazz). Mijn dagelijkse bezigheden bestaan uit naar college gaan, studeren, mijn bijbaantje en afspreken met vrienden. In het weekend bezoek ik wel eens klassieke concerten, speel ik korfbal in competitieverband en ga ik wel eens op stap met vrienden."

Onderdeel 2 - Vragenlijst

Instructie:

De volgende vragen hebben betrekking op de medestudent en de proefleider waarmee je een samenwerkingstaak gaat uitvoeren. Kruis per uitspraak aan in welke richting je voorkeur meer uitgaat, die van de medestudent of de proefleider.

Denk niet te lang na over je antwoorden. De antwoorden op deze vragen zijn anoniem en krijgen de betreffende personen dus niet te zien.

	Proef-leider		Neutraal			Mede-student	
	1	2	3	4	5	6	7
Ik wil graag met deze persoon samenwerken							
Ik denk dat ik goed zou kunnen samenwerken met deze persoon							
Ik zou deze persoon vertrouwen om even op mijn spullen te passen							
Ik verwacht dat wanneer ik deze persoon geld leen, het ook terug zal krijgen							
Deze persoon zou een goede oppas voor mijn kinderen zijn							
Ik vertrouw deze persoon niet							
Ik zie op tegen een gesprek met deze persoon							
Een ontmoeting met deze persoon laat me onverschillig							
Als ik deze persoon bij de bushalte tegenkom zou ik waarschijnlijk bereid zijn om een praatje te maken							
Ik verwacht dat een ontmoeting met deze persoon mij in een vijandige stemming brengt							
Deze persoon maakt me agressief							

Bijlage 1.4 Vragenlijst 2, voor beide condities gelijk (vervolg)

	Proef- leider		Neutraal			Mede- student	
	1	2	3	4	5	6	7
Een ontmoeting met deze persoon vind ik angstwekkend							
Ik krijg angstige gevoelens van deze persoon							
Ik wil deze persoon helemaal niet ontmoeten							
Het liefst ga ik deze persoon uit de weg							
Ik wil niks met deze persoon te maken hebben							
Als ik mocht kiezen, wil ik deze persoon niet tegenkomen							
Ik vrees voor mijn veiligheid bij deze persoon							
Ik zou willen protesteren over de ontmoeting met deze persoon							
Ik vind het beledigend dat men mij met zo'n persoon wil laten praten							
Een gesprek met deze persoon laat me waarschijnlijk koud							
Een gesprek met deze persoon is me om het even							
Praten met deze persoon doet me niks							
Als deze persoon hulp nodig heeft, zou ik hem helpen							
Deze persoon is vast heel sympathiek							
Deze persoon is zeker vriendelijk							
Het is beslist een zachtmoedig persoon							
Deze persoon zal best aardig zijn							

Bijlage 1.4 Vragenlijst 2, voor beide condities gelijk (vervolg)

Demografische gegevens:

Vul hieronder je demografische gegevens in.

Wat is je geslacht?

- Man
- Vrouw

Wat is je leeftijd?

Ik ben _____ jaar.

Wat is je nationaliteit?

Indien meerdere: alle noteren.

Mijn nationaliteit is

Bedankt voor het invullen, je mag deze vragenlijst nu overhandigen aan de proefleider.

Bijlage 2 – Materialen Experiment 2

Bijlage 2.1 *Begin Vragenlijst 1, voor alle condities gelijk*

Onderdeel 1

Voor je ligt het eerste onderdeel van dit onderzoek. Dit eerste onderdeel bestaat uit drie taken. Het onderzoek zal in totaal ongeveer 20 minuten in beslag nemen. Lees de instructies voor deze vragenlijst alsjeblieft nauwkeurig, en vul de taken zo volledig mogelijk in.

Alvast hartelijk dank voor je medewerking!

Sebastian VandeVondele, Universiteit Utrecht.

Eerste taak

Voor deze eerste taak vragen we je in te beelden dat je willekeurig bent gekoppeld aan een andere deelnemer. Je kent deze andere persoon niet en je zult hem of haar in de toekomst niet ontmoeten. Zowel jij als de ander moeten een aantal keuzes maken door steeds A, B of C te omcirkelen. De keuzes die jij maakt, leveren punten voor jou en de andere persoon op. Deze punten hebben een bepaalde waarde. Hoe hoger jouw puntenaantal, des te beter het voor jou is en des te meer punten de andere krijgt, des te beter het voor hem / haar is. Hier volgt een voorbeeldvraag:

	A	B	C
Jij krijgt	500	500	550
De ander krijgt	100	500	300

Als je in dit voorbeeld A aankruist, krijg jij 500 punten en de ander 100. Wanneer je B zou aankruisen, krijgen jullie beiden 500 punten en als je C kiest, krijg je 550 punten en de ander 300. De keuze die je maakt, is dus van invloed op het aantal punten dat jij en de ander krijgen.

Voordat je begint aan de opdracht is het belangrijk te weten dat er geen goede of foute antwoorden zijn. Omcirkel steeds de optie die jij (om wat voor reden dan ook) de beste vindt.

	A	B	C
Jij krijgt	480	540	480
De ander krijgt	80	280	480

Bijlage 2.1 *Begin Vragenlijst 1, voor alle condities gelijk (vervolg)*

	A	B	C
Jij krijgt	560	500	500
De ander krijgt	300	500	100

	A	B	C
Jij krijgt	520	520	580
De ander krijgt	520	120	320

	A	B	C
Jij krijgt	500	560	490
De ander krijgt	100	300	490

	A	B	C
Jij krijgt	560	500	490
De ander krijgt	300	500	90

	A	B	C
Jij krijgt	500	500	570
De ander krijgt	500	100	300

	A	B	C
Jij krijgt	510	560	510
De ander krijgt	510	300	110

Bijlage 2.1 *Begin Vragenlijst 1, voor alle condities gelijk (vervolg)*

	A	B	C
Jij krijgt	550	500	500
De ander krijgt	300	100	500

	A	B	C
Jij krijgt	480	490	540
De ander krijgt	100	490	300

Tweede taak

Het doel van de volgende drie vragen is om erachter te komen hoe mensen een normale dag uit hun leven ervaren. Dus: Hoe gedragen mensen zich op een normale dag en welke emoties voelen ze op een normale dag?

Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf op wat je als eerste te binnenschiet. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1) Zou je hieronder zo kort mogelijk een gewone dag uit je leven willen beschrijven?

Bijlage 2.2 Vragenlijst 1, gedeelte met neutrale prime (vervolg)

---

2) Zou je hieronder zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedraagt op zo'n normale dag?

3) Wil je hieronder, zo kort mogelijk, beschrijven welke emoties je voelt op zo'n normale dag?

Tweede taak

Het doel van de volgende drie vragen is om erachter te komen hoe mensen een normale dag uit hun leven ervaren. Dus: Hoe gedragen mensen zich op een normale dag en welke emoties voelen ze op een normale dag?

Denk niet al te lang na over je antwoord en schrijf op wat je als eerste te binnenschiet. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1) Zou je hieronder zo kort mogelijk een situatie willen beschrijven waarin je geen remmingen voelde?

Bijlage 2.3 Vragenlijst 1, gedeelte met ongeremdheids-prime (vervolg)

---

2) Zou je hieronder zo kort mogelijk willen omschrijven hoe je je gedroeg in die situatie zonder remmingen?

3) Wil je hieronder, zo kort mogelijk, beschrijven welke emoties je voelde toen je geen remmingen voelde?

Derde taak - Beschrijving onderdeel 2

Je bent nu aan het einde gekomen van het eerste onderdeel van dit experiment.

Voor het tweede onderdeel is het van belang te weten dat je straks in een ruimte zit met een student van de Universiteit Utrecht óf van de Universiteit Leiden. Dit keer gaat het dus om een persoon die je echt gaat ontmoeten. Het doel hiervan zal je in het tweede onderdeel duidelijk worden.

Belangrijk: De persoon waarmee jij in de volgende ruimte zult plaatsnemen is een student aan de **Universiteit Leiden**.

Om zeker te weten dat je deze tekst goed hebt gelezen, worden je hier nog twee vragen gesteld. Kruis hierbij aan wat voor jou van toepassing is.

Ik ben een student aan de:

- Universiteit Utrecht
- Universiteit Leiden

Ik ben ingedeeld met een student aan de:

- Universiteit Utrecht
- Universiteit Leiden

Einde eerste onderdeel van het experiment. Je mag deze vragenlijst nu inleveren bij de proefleider.

Derde taak- Beschrijving onderdeel 2

Je bent nu aan het einde gekomen van het eerste onderdeel van dit experiment.

Voor het tweede onderdeel is het van belang te weten dat je straks in een ruimte zit met een student van de Universiteit Utrecht óf van de Universiteit Leiden. Dit keer gaat het dus om een persoon die je echt gaat ontmoeten. Het doel hiervan zal je in het tweede onderdeel duidelijk worden.

Belangrijk: De persoon waarmee jij in de volgende ruimte zult plaatsnemen is een student aan de **Universiteit Utrecht**.

Om zeker te weten dat je deze tekst goed hebt gelezen, worden je hier nog twee vragen gesteld. Kruis hierbij aan wat voor jou van toepassing is.

Ik ben een student aan de:

- Universiteit Utrecht
- Universiteit Leiden

Ik ben ingedeeld met een student aan de:

- Universiteit Utrecht
- Universiteit Leiden

Einde eerste onderdeel van het experiment. Je mag deze vragenlijst nu inleveren bij de proefleider.

Onderdeel 2 - Vragenlijst

Instructie eerste taak:

De volgende uitspraken hebben betrekking op de student die ook in deze ruimte heeft plaatsgenomen. Wanneer je deze persoon nog niet hebt gezien omdat hij/zij nog niet klaar is met de eerste vragenlijst, vul deze vragenlijst dan in met het gevoel dat je op dit moment ervaart bij deze persoon. Geef per uitspraak aan in hoeverre deze op jou van toepassing is door een kruisje in de tabel te zetten.

Denk niet te lang na over je antwoorden. De antwoorden op deze vragen zijn anoniem en deze krijgt de betreffende persoon dus niet te zien.

	Helemaal van toepassing		neutraal			Helemaal niet van toepassing	
	1	2	3	4	5	6	7
Ik wil graag met deze persoon samenwerken							
Ik denk dat ik goed zou kunnen samenwerken met deze persoon							
Ik zou deze persoon vertrouwen om even op mijn spullen te passen							
Ik verwacht dat wanneer ik deze persoon geld leen, het ook terug zal krijgen							
Deze persoon zou een goede oppas voor mijn kinderen zijn							
Ik vertrouw deze persoon niet							
Ik zie op tegen een gesprek met deze persoon							
Een ontmoeting met deze persoon laat me onverschillig							
Als ik deze persoon bij de bushalte tegenkom zou ik vermoedelijk bereid zijn om een praatje te maken							
Ik zie deze persoon als een concurrent van mij							

Bijlage 2.6 Vragenlijst 2, voor alle condities gelijk (vervolg)

	Helemaal van toepassing		neutraal			Helemaal niet van toepassing	
	1	2	3	4	5	6	7
	Ik wil graag beter presteren dan deze persoon						
Ik zie deze persoon als een soortgelijke persoon als mij zelf							
Ik voel geen binding met deze persoon							
Ik heb overeenkomsten met deze persoon							
Ik zie deze persoon en mij als gelijkwaardig							
Een gesprek met deze persoon laat me waarschijnlijk koud							
Een gesprek met deze persoon is me om het even							
Praten met deze persoon doet me niks							
Als deze persoon hulp nodig heeft, zou ik hem helpen							
Deze persoon is vast heel sympathiek							
Deze persoon is zeker vriendelijk							
Het is beslist een zachtmoedig persoon							
Deze persoon zal best aardig zijn							
Ik wil deze persoon helemaal niet ontmoeten							
Het liefst ga ik deze persoon uit de weg							
Ik wil niks met deze persoon te maken hebben							
Als ik mocht kiezen, wil ik deze persoon niet tegenkomen							
Ik zou willen protesteren over de ontmoeting met deze persoon							

Bijlage 2.6 Vragenlijst 2, voor alle condities gelijk (vervolg)

	Helemaal van toepassing		neutraal			Helemaal niet van toepassing	
	1	2	3	4	5	6	7
	Een ontmoeting met deze persoon brengt mij vermoedelijk in een vijandige stemming						
Deze persoon maakt me agressief							
Een ontmoeting met deze persoon vind ik angstwekkend							
Ik krijg angstige gevoelens van deze persoon							

Instructie tweede taak:

Hier volgen 7 stellingen over hoe jij je in het algemeen voelt of gedraagt. Geef bij elke stelling in de tabel aan in welke mate deze op jou van toepassing is. Je kunt dit wederom doen door een kruis in het corresponderende hokje te zetten.

	Helemaal van toepassing		neutraal			Helemaal niet van toepassing	
	1	2	3	4	5	6	7
	Zelfs als me iets vervelends te wachten staat, voel ik zelden angst of zenuwen						
Kritiek of uitbranders raken mij behoorlijk							
Ik voel me bezorgd of overstuur als ik denk of weet dat iemand boos op me is							
Ik raak behoorlijk gestrest als ik denk dat er iets vervelends te gebeuren staat							
Ik maak me zorgen als ik denk dat ik slecht heb gepresteerd							

Bijlage 2.6 Vragenlijst 2, voor alle condities gelijk (vervolg)

	Helemaal van toepassing		neutraal			Helemaal niet van toepassing	
	1	2	3	4	5	6	7
Ik ervaar weinig angsten in vergelijking met mijn vrienden							
Ik maak me zorgen over het maken van fouten							

Demografische gegevens:

Vul hieronder je demografische gegeven in.

Wat is je geslacht?

- Man
- Vrouw

Wat is je leeftijd?

Ik ben _____ jaar.

Wat is je nationaliteit?

Indien meerdere: alle noteren.

Mijn nationaliteit is

Alles ingevuld? Dan mag je deze vragenlijst nu overhandigen aan de proefleider.

Bijlage 3 – Stageverslag

Naam: Sebastian VandeVondele

Studentnummer: 0368849

Inleverdatum: 10 juni 2011

Begeleider: prof. dr. Kees van den Bos

Tweede beoordelaar: prof. dr. Henk Aarts

Universiteit Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen

Master Sociale Psychologie

Interne stage bij prof. dr. Kees van den Bos

Toen ik aan de Master Sociale Psychologie begon, had ik nog niet besloten of ik voor een interne of externe stage wilde kiezen. In eerste instantie ging mijn voorkeur echter uit naar een externe stage, omdat ik destijds vond dat deze mij ervaring en vaardigheden zou kunnen bieden in het praktisch toepassen van de Sociale Psychologie. In deze periode heb ik daarom veel gezocht naar interessante organisaties die zich bezighielden met voor mij interessante thema's zoals groepsidentiteit, groepsgedrag, sociale beïnvloeding en sociale vergelijking. Omdat ik tegelijkertijd de interne stage nog niet volledig had uitgesloten, heb ik ook geïnformeerd naar de thema's waar de diverse begeleiders zich mee bezighielden en zodoende in een interne stage door mij bestudeerd zouden kunnen worden. Hierbij werd mij al snel duidelijk dat thema's van Michael Häfner en Kees van den Bos mij het meest aanspraken. Vanwege het feit dat ik me niet alleen wilde oriënteren op de externe stage, was ik ook benieuwd wat de interne stage mij kon bieden. Ik ben uiteindelijk op gesprek gegaan bij Kees van den Bos, om eens te horen hoe een stage bij hem eruit zou gaan zien. Hij overtuigde mij eigenlijk vrij snel van het feit dat een interne stage een goede stap in mijn ontwikkeling als Sociaal Psycholoog zou kunnen zijn, en hierom heb ik na kort nadenken toegehapt.

Een interne stage leek mij nuttig om de volgende drie redenen: Als eerst leek mij de begeleiding van cruciaal belang in mijn ontwikkeling. Bij de interne stage zou ik wekelijks contact hebben met mijn begeleider en hiermee een volledig traject doorlopen van het bedenken, uitvoeren en uitwerken van een onderzoek. Hierbij leken deze momenten van contact mij leerzaam, vanwege het feit dat mijn begeleider zeer ervaren is in het doen van onderzoek binnen de Sociale Psychologie. Bij een externe stage zou nog maar afgewacht moeten worden of de kennis en kwaliteit van de begeleiding van een dergelijk niveau zouden zijn. Ten tweede leek het doen van een uitgebreid onderzoek mij waardevol. Wanneer ik voor een externe stage had gekozen, zou ik namelijk een korter onderzoek moeten doen, waardoor ik mij voor mijn gevoel minder zou vastbijten in het onderwerp van het onderzoek. Ik vond het van belang dat ik een gedegen onderzoek neer zou kunnen zetten. Als laatste reden waarom mij een interne stage nuttig leek, was de veronderstelling dat ik door mijn academische vaardigheden te ontwikkelen, de stage mij een meer gedegen achtergrond zou moeten bieden. Hierdoor zou ik me in het werkveld op een betere en vooral veelzijdige manier kunnen profileren.

De keuze van het onderwerp

Toen ik aan Kees van den Bos mijn keuze voor de interne stage kenbaar had gemaakt, heb ik de periode tot net na kerst besteed om een specifiek onderwerp te kiezen en om daarbij een onderzoeksvoorstel te schrijven. De bedoeling was om breed te beginnen met het lezen van literatuur, en afgebakend te eindigen. In deze periode heb ik daardoor veel literatuur doorgenomen, zodat ik op een voor mij interessant onderwerp kon komen. Doordat ik een interesse heb voor thema's als groepslidmaatschap en groepsgedrag en omdat groepsgedrag vaak verbonden wordt aan ongeremd gedrag, leek dit thema in zowel mijn straatje als dat van Kees van den Bos te vallen. Hierdoor ben ik veel literatuur gaan lezen omtrent ongeremdheid, waarna het mij interessant leek om na te gaan wat deze literatuur ondanks de verschillende en soms onverwachte uitkomsten bindt en dus wat ongeremde mensen bindt.

Bij deze zoektocht stuitte ik op een rode draad die erop leek te duiden dat ongeremde mensen steeds samenwerking zoeken met en opkomen voor personen die in bepaalde mate gelijk aan hen zijn. Dit idee zorgde tijdens brainstormsessies met mijn begeleider voor de koppeling aan affiliatievoorkeuren van ongeremde mensen. De gedachte dat ongeremde mensen een voorkeur lijken te hebben voor personen uit hun eigen groep leek mij een interessante om empirisch te toetsen.

De periode waarin ik de richting van mijn onderzoek heb bepaald heb ik al met al ervaren als een nuttige periode. Het is namelijk van belang om de opzet en theoretische achtergrond van het onderzoek op een juiste manier in te vullen. Het was echter tegelijk ook een moeilijke periode, omdat ik het gevoel had dat ik niet snel genoeg vorderde met mijn ideeën richting een onderzoeksvoorstel. De wekelijkse bijeenkomsten met mijn begeleider heb ik daardoor als erg nuttig beschouwd. Wanneer ik iedere week weer 'vast' zat in de stof, kon mijn begeleider mij weer op een nieuw spoor brengen waardoor ik weer verder kon.

De ontwikkeling van de methode

Toen ik in de loop van januari een onderzoeksvoorstel klaar had en dit een goed uitgangspunt bleek om mee te starten, ben ik begonnen aan de uitwerking van de twee experimenten. In het eerste experiment zou ik me gaan richten op de verwachting dat ongeremde personen daadwerkelijk eerder toenadering zoeken tot hun *peers* of gelijken. Wanneer deze gedachtegang bevestigd zou worden, wilde ik op zoek gaan naar

een groter effect in Experiment 2. In dit tweede experiment wilde ik namelijk nagaan of ongeremdheid niet alleen zorgt voor toenadering tot gelijken, maar ook voor afzondering of het houden van afstand tot leden van een andere groep.

Bij het zoeken naar een goede methode kwam ik samen met mijn begeleider op een interessante manier om fysieke toenadering te meten. In eerder onderzoek door Van den Bos, Euwema, Poortvliet en Maas (2007) bleek een stoelmaat een goede manier om dit te operationaliseren. Hierdoor zou een impliciete voorkeur van mensen op een expliciete manier naar voren kunnen komen. Deze methode heb ik voor beide experimenten gebruikt en stond centraal in de zoektocht naar affiliatievoorkeuren van ongeremde mensen.

Experimenten

Toen alles op papier stond en de methode klaar voor gebruik was, begon het uitvoeren van het eerste experiment en daarbij het werven van participanten. Het werven van participanten heb ik ervaren als een lastige bezigheid, omdat er veel momenten op de dag waren dat er geen participanten langskwamen in de gangbare onderzoeksruimte. Dit zorgde ervoor dat ik veel flyers heb uitgedeeld in diverse kantines om de animo hoog te houden. Tegelijkertijd moest ik iedere keer weer snel terug om participanten te kunnen ontvangen. In mijn onderzoek participeerde ik zelf immers min of meer door de participanten in de twee verschillende ruimtes te laten. In een week bleek ik uiteindelijk voldoende participanten te hebben om de analyse te kunnen starten.

Voor de analyse van het eerste experiment heb ik mijn kennis van SPSS weer op moeten halen, omdat ik mijn Bacheloronderzoek inmiddels zo'n twee jaar daarvoor had gedaan en ik wat onzeker was over mijn kennis in deze. In dit proces heb ik erg veel gehad aan mijn begeleider, die mij hier goed mee heeft geholpen en ondersteund. Voor vragen kon ik altijd bij hem terecht en dit zorgde ervoor dat ik me weer meer ben gaan thuisvoelen in de 'SPSS-omgeving'. Na analyse van de resultaten bleken uit de stoelmaat inderdaad bevestigende antwoorden te komen, waardoor mijn enthousiasme toenam en ik naar het volgende experiment toe ben gaan werken.

Voor het tweede experiment was ik zoals gezegd op zoek naar een groter effect. Ik wilde allereerst wederom aantonen dat ongeremde mensen daadwerkelijk meer toenadering tot hun groepsgenoot of gelijke zouden gaan zoeken. Daarnaast wilde ik nagaan of ongeremde mensen ook meer afstand zouden bewaren tot personen van een

andere groep. Bij het uitvoeren van het experiment was wederom het werven van participanten een lastige opgave, omdat ik het experiment deze keer de week voor en tijdens een tentamenweek uitvoerde. Uiteindelijk bleek ik toch aan genoeg personen te komen zodat ik mijn vier condities goed kon vullen.

Bij de analyse van het tweede experiment heb ik mijn kennis van SPSS verder kunnen uitbreiden, mede dankzij de hulp van mijn begeleider. Dit gaf mij des te meer de bevestiging dat een interne stage nuttig voor mij bleek om mijn academische vaardigheden verder te ontwikkelen. Na analyse bleken de verwachtingen wederom uit te komen op de stoelmaat. Dit stemde mij en mijn begeleider positief en zorgde er bovendien voor dat ik met extra genoeg de thesis ben gaan schrijven.

Conclusie

Ik heb tijdens de interne stage bij mijn begeleider Kees van den Bos erg veel geleerd. De hele opbouw van het bedenken, uitvoeren en uitwerken van een onderzoek heb ik doorlopen. Vooral het niveau van dit proces is voor mijn gevoel op een hoger plan getild. Ik heb elke stap die ik heb gezet in dit proces zo kritisch mogelijk geprobeerd te bekijken. Door mijn begeleider werd wel eens opgemerkt dat ik hierin misschien te ver doorschoot, en dat ik wel eens wat positiever mocht kijken naar de ontwikkeling die het onderzoek doormaakte. Uiteindelijk ben ik ook zeker tevreden en blij met de resultaten die zijn geboekt en de inspanning die ik heb gedaan om iets aan de wetenschap bij te dragen. Ik heb het dan ook ervaren als een prettige en interessante ervaring die mij in mijn ogen een goede profilering biedt voor onder andere toekomstige werkgevers.